

futuri essent novissimi qui erant primi, et primi futuri essent qui erant novissimi¹, per Salvatoris adventum, de quo dictum est, « Qui post me venit, ante me factus est². » Sic Abel justus majori prælatus est fratri³, sic Ismaëli Isaac⁴, sic Esaü congemino suo, sed tamen prius nato, ipse Jacob⁵: sic Phares et ipse congeminum suum, qui prius manum ex utero miserat, et coeperat nasci, etiam nascendo præcessit⁶; sic David majoribus prælatus est fratribus⁷: et propter quod istæ omnes atque aliæ similes, non solum dictorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunt, sic populo Judæorum prælatus est populus christianus; pro quo redimendo quemadmodum Abel a Cain⁸, sic a Judæis occisus est Christus. Hoc præfiguratum est enim etiam cum Jacob decussatim porrectis manibus, dextera tetigit Ephræm ad sinistram constitutum; eumque præposuit Manasse ad dexteram constituto, quem sinistra ipse tangebatur. Nam secundum carnem « Filius Ephræm » intendentes et mittentes arcus, conversi sunt in die belli. »

X. Quid sit autem quod ait: « Conversi sunt in die belli, » consequentia docent, quibus id apertissime exposuit: « Non custodierunt, inquit, testamentum Dei, » et in lege ejus noluerunt ambulare⁹. » Ecce quid est, « Conversi sunt in die belli: » non observaverunt testamentum Dei. Ubi arcus tendentes et mittentes, etiam promissionis promptissimæ verba protulerunt, dicentes: « Quæcumque locutus est Dominus Deus noster, faciemus et audiemus¹⁰. » Conversi sunt in die belli: » quia promissionem obedientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cujus est autem cum Deo spiritus creditus, fidelem

¹ Matth. xx, 16. — ² Joan. 1, 27. — ³ Gen. iv, 4. — ⁴ Id. xvi, 12. — ⁵ Id. xxv, 23. — ⁶ Id. xxxviii, 29. — ⁷ 1 Reg. xvi, 12. — ⁸ Gen. iv, 8. — ⁹ Psal. lxxvii, 10. — ¹⁰ Exod. xix, 8.

tenet Deum, qui non eum permittet tentari super quod potest; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possit suslinere¹, ne convertatur in die belli. Qui autem in se, non in Deo gloriatur², quantumvis jactet pollicitationem virtutis suæ, velut tendens et mittens arcus, convertitur in die belli. Quia enim non est creditus cum Deo spiritus ejus, non est cum illo etiam Spiritus Dei: et sicut scriptum est: « Quia non credidit, ideo non protegetur³. » Quod vero cum dixisset: « Non observaverunt testamentum Dei; » adjecit et ait: « Et in lege ejus noluerunt ambulare: » repetitio est superioris sententiæ, cum quadam ejus expositione. Hoc enim appellavit, « Legem » ejus, » quod supra dixerat « Testamentum Dei: » ut illud quod dictum est: « Non custodierunt, » repetitum intelligatur in eo, « Ambulare noluerunt. » Sed cum brevius dici posset, et in lege ejus non ambulaverunt; non nihil mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse, quod maluit dicere: « Noluerunt ambulare, » quam, non ambulaverunt. Poterat enim putari lex operum quasi sufficere ad justificationem, cum ea quæ præcipiuntur, forinsecus fiunt ab eis hominibus, qui mallent non præcipi, quæ non ex corde faciunt, et tamen faciunt; ac per hoc quasi videntur ambulare in lege Dei, sed nolunt ambulare: non enim ex corde faciunt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine fit poenæ, non dilectione justitiæ. Nam quantum attinet ad facta quæ forinsecus aguntur, et qui timent poenam et qui amant justitiam non furantur; et ideo pares sunt manu, dispares corde; pares opere, dispares voluntate. Ideo illi sic notati sunt: « Generatio, inquit, quæ cor non direxit suum. » Non dictum est, opera; sed, cor. Directo enim corde, recta sunt opera: cum autem cor directum non est, opera

¹ 1 Cor. x, 13. — ² Id. i, 31. — ³ Eccli. ii, 15.

recta non sunt, etiamsi recta videantur. Et unde cor non direxit prava generatio, satis aperuit, cum ait: « Et non » est creditus cum Deo spiritus ejus. » Rectus est enim Deus: et ideo recto adhærens, tanquam incommutabili regulæ, potest fieri rectum, quod in se fuit pravum cor hominis. Ut autem cor cum illo sit, et per hoc rectum esse possit, acceditur ad eum, non pede, sed fide. Ideo dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa generatione prava et amaricante: « Non profuit sermo auditus » illis non contemperatis fidei eorum qui obaudierunt¹. » Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur a Domino, fide præcedente, qua acceditur ad Deum rectum, ut cor fiat rectum. Quæ fides præveniente et vocante misericordia Dei, per obedientiam suscitatur; et applicare incipit ad Deum cor, ut dirigatur: et quanto magis magisque dirigatur, tanto magis videt quod non videbat, et valet quod non valebat. Hoc non fecerat Simon, cui Petrus apostolus dixit: « Non est tibi pars neque sors in hac » fide; cor enim tuum non est rectum cum Deo². » Ibi enim ostendit, quia non potest esse rectum sine Deo, ut incipiant homines, non tanquam servi sub lege ambulare metuentes, sed in lege tanquam filii volentes, in qua illi ambulare noluerunt, et sub illa rei remanserunt. Hanc enim voluntatem non timor, sed charitas habet: quæ diffunditur in cordibus credentium per Spiritum sanctum³. Quibus dicitur: « Gratia salvi facti estis per fidem; et hoc » non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne » forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, » creati in Christo Jesu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus⁴. » Non quomodo isti, qui « In lege ejus noluerunt ambulare, » non credendo

¹ Hebr. iv, 2. — ² Act. viii, 21. — ³ Rom. v, 5. — ⁴ Ephes. ii, 8-10.

in eum, neque viam suam revelando ad eum et sperando in eum, ut ipse faceret.

XI. « Et obliti sunt beneficiorum ejus, et mirabilium » ejus quæ ostendit eis, coram patribus eorum quæ fecit » mirabilia¹. » Quid sit hoc, non est quæstio negligenda. De ipsis patribus paulo ante dicebat, quod fuisset generatio prava et amaricans. « Ne fiant, inquit, sicut patres » eorum generatio prava et amaricans: generatio quæ » non direxit cor suum, » et cætera quæ adhuc de ipsa generatione dicuntur, cujus imitationem eo modo cavendam præcipit alteri generationi, « Ut ponant in Deo » spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant: » de quibus jam satis quod visum est disseruimus. Quid sibi ergo vult, cum de ipsa generatione prava loquatur, quomodo, « Obliti sunt beneficiorum Dei, et mirabilium ejus quæ ostendit eis, » quod addidit et dicit: « Coram patribus eorum quæ fecit mirabilia. » Quibus patribus, cum isti ipsi sint patres, quorum non vult esse posteros similes? Si illos acceperimus ex quibus isti nati erant, velut Abraham, Isaac et Jacob, jam olim dormierant, quando mirabilia Deus ostendit in Ægypto. Sequitur enim: « In terra Ægypti, in » campo Thaneos: » ubi dicitur ostendisse Deum istis mirabilia coram patribus eorum. An forte spiritu præsentibus erant? quia de ipsis Dominus in Evangelio ait: « Omnes enim illi vivunt². » An accommodatius accipimus patres Moysen et Aaron, aliosque seniores qui commemorantur in eadem Scriptura etiam spiritum accepisse, unde acceperat et Moyses, ut eum adjuvarent ad eundem populum regendum ac ferendum³? Cur enim non appellarentur patres? Non sicut Deus Pater unus est qui regenerat Spiritu suo, quos facit filios ad æternam hære-

¹ Psal. lxxvii, 11, 12. — ² Luc. xx, 38. — ³ Num. xi, 16.

ditatem; sed honoris gratia propter ætatem curamque pietatis; sicut Paulus senior dicit: « Non ut confundam » vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo¹: » cum sciret utique a Domino dictum: « Ne vobis dicatis » patrem in terra, unus est enim Pater vester Deus². » Quod non ideo dictum est, ut hoc vocabulum honoris humani de loquendi consuetudine tolleretur; sed ne gratia Dei qua in æternam vitam regeneramur, naturæ, vel potestati, vel etiam sanetitati cujusquam hominis tribueretur. Ideo cum diceret: « Ego vos genui: » prædixit: « In Christo et per Evangelium; » ne ipsius putaretur esse quod Dei est.

XII. Ergo illa generatio prava et amaricans: « Obliti » sunt beneficiorum Dei, et mirabilium ejus quæ ostendit eis, coram patribus eorum quæ fecit mirabilia in » terra Ægypti, in campo Thaneos. » Et incipit eadem mirabilia commemorando retexere. Quæ si parabola sunt et propositiones, profecto ad aliquid comparando referendæ sunt. Nec oculum intentionis debemus auferre ab eo quod Psalmus iste intendit ostendere, hunc esse fructum omnium quæ dicuntur: et quare admoniti sumus hæc intentissime audire, Deo dicente: « Attendite, populus meus, legem meam, inclinate aurem vestram in » verba oris mei; » ut ponamus in Deo spem nostram, et non obliviscamur operum Dei, et mandata ejus exquiramus: ne fiamus, sicut illi patres, generatio prava et amaricans, generatio quæ cor non direxit suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus. Ad hoc ergo omnia referenda sunt, ac per hoc quidquid figurata actione ista significant, ita fieri possunt spiritualiter in homine, vel gratia Dei, si bona sunt; vel iudicio Dei, si mala sunt; sicut illa bona facta sunt in Israëlitis, vel mala et in

¹ 1 Cor. iv, 14. — ² Matth. xxiii, 9.

ipsum et in eorum inimicos. Quæ si non obliviscamur, sed in Deo spem nostram ponamus, nec ipsius gratiæ simus ingrati; eumque timeamus, non timore servili, quo sola mala corporalia formidantur, sed timore casto permanente in sæculum sæculi, qui timor magnam esse judicat poenam privari luce justitiæ; non efficiemur, tanquam patres illi, generatio prava et amaricans. Terra itaque Ægypti in figura intelligenda est hujus sæculi. Campus Thaneos planities est mandati humilis. Nam mandatum humile interpretatur Thanis. In hoc ergo sæculo humilitatis mandatum suscipiamus, ut in alio sæculo exaltationem, quam promisit qui propter nos hic factus est humilis, accipere mereamur.

XIII. Nam qui « Dirupit mare, et trajecit eos, statuit » aquas quasi in utres¹, ut sic staret unda tanquam fuisset inclusa: potest per suam gratiam cohibere fluida et labentia concupiscentiarum carnalium, cum huic sæculo renuntiatur, ut tanquam inimicis peccatis omnibus perdelitis fidelium populus per sacramentum baptismatis trajiciatur. Qui « Deduxit eos in nube diei, et tota nocte » in illuminatione ignis²: » potest etiam spiritualiter dirigere itinera, si ad eum clamet fides, « Itinera mea dirige » secundum verbum tuum³. » De quo alibi dicitur: « Ipse » enim rectos faciet cursus tuos, et itinera tua in pace » producet⁴, » per Jesum Christum Dominum nostrum, cujus in hoc sæculo, tanquam in die, sacramentum manifestatum est in carne, velut in nube; in iudicio vero, tanquam in terrore nocturno; quia tunc erit magna tribulatio sæculi tanquam ignis, et lucebit justis, et ardebit injustis. Qui « Dirupit in deserto petram, et adaquavit » eos sicut in abysso multa; et eduxit aquam de petra,

¹ Psal. lxxvii, 13. — ² Ibid. 14. — ³ Id. cxviii, 133. — ⁴ Prov. iv, 27.

» et deduxit tanquam flumina aquas¹ : » potest utique sitiendi fidei donum Spiritus sancti, quod illa res gesta spiritaliter significabat, infundere de spiritali sequente petra; quod est Christus: qui stabat et clamabat, « Si » quis sitit, veniat ad me² : » et, « Quid hiberit de aqua » quam ego dabo, flumina aquæ vivæ fluent de ventre » ejus³. Hoc enim dicebat, sicut in Evangelio legitur, » de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum⁴. » Ad quem velut virga lignum passionis accessit, ut emanaret credentibus gratia.

XIV. Et tamen illi, tanquam generatio prava et amaricans, « Apposuerunt adhuc peccare ei⁵ : » id est, non credere. Nam hoc est peccatum, de quo arguit Spiritus mundum, sicut Dominus dicit: « De peccato quidem, quia » non crediderunt in me⁶. Et exacerbaverunt Altissimum » in siccitate; quod alii codices habent, « In inaquoso, » quod de græco est expressius, nec aliud quam siccitatem significat. Utrum in illa eremi siccitate, an potius in sua? Quia licet bibissent de petra, non ventres, sed mentes aridas habebant, nulla virentes fecunditate justitiæ. In qua siccitate magis fideliter Deo supplices esse debuerant, ut qui satietatem donaverat faucibus, æquitatem donaret et moribus. Ad eum quippe fidelis anima clamat: « Oculi mei videant æquitatem⁷. »

XV. « Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. » Aliud est petere credendo, aliud tentando. Denique sequitur: « Et detraxerunt de » Deo, et dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt: numquid et » panem poterit dare, aut parare mensam populo suo⁸? »

¹ Psal. LXXVII, 15, 16. — ² Joan. VII, 37. — ³ Id. IV, 14. — ⁴ Id. VII, 39. — ⁵ Psal. LXXVII, 17. — ⁶ Joan. VI, 9. — ⁷ Psal. XVI, 2. — ⁸ Id. LXXVII, 18-20.

Non credentes ergo petierunt escas animabus suis. Non sic apostolus Jacobus escam mentis præcipit postulari, sed a credentibus eam peti admonet, non a tentantibus atque detrahentibus Deo. « Si quis autem vestrum, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropere, et dabitur ei: postulet autem in fide nihil hæsitans¹. » Hanc fidem non habebat generatio, quæ cor non direxerat suum, et non erat creditus cum Deo spiritus ejus.

XVI. « Propter hoc audivit Dominus, et distulit, et » ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël². » Exposuit quid ignem dixerit. Iram quippe appellavit ignem: quanquam multos proprie etiam ignis accenderit. Quid ergo est quod ait: « Audivit Dominus, et distulit? » An distulit eos introducere in terram promissionis, quo ducebantur; quod intra paucos dies fieri poterat, sed propter peccata in eremo fuerant conterendi, ubi et contriti sunt per quadraginta annos? Quod si ita est, distulit ergo populum, non istos ipsos qui tentantes detrahebant de Deo; nam omnes in eremo perierunt, et filii eorum in terram promissionis ingressi sunt. An distulit pœnam, ut prius satiaret etiam infidelem concupiscentiam, ne propterea putaretur iratus, quia hoc ab illo, licet tentantes et detrahentes, petebant quod facere non posset? « Audivit ergo et distulit » vindicare: et posteaquam fecit quod eum illi facere non posse putaverunt, tunc « Ira » ascendit in Israël. »

XVII. Denique utroque breviter posito, deinceps aperte ordinem narrationis exequitur. « Quia non crediderunt » in Deo, nec speraverunt in salutare ejus. » Namque cum dixisset: « Quare ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit » in Israël, » id est, « Quia non crediderunt in Deo, nec spe-

¹ Jacob. I, 5, 6. — ² Psal. LXXVII, 21.

» raverunt in salutare ejus : » continuo subjiciens quam evidentibus beneficiis ingrati fuerunt, « Et mandavit, » inquit, nubibus desuper, et januas cœli aperuit. Et » pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli dedit eis. Panem Angelorum manducavit homo¹ : cibaria » misit eis in abundantia. Transtulit Austrum de cœlo, et » induxit in virtute sua Africum. Et pluit super eos sicut » pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa » tabernacula eorum. Et manducaverunt, et saturati sunt » nimis; et desiderium eorum attulit eis : non sunt privati a desiderio suo. » Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. « Adhuc esca erat in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos². » Ecce quod distulerat. Prius enim, « Distulit; » et postea, « Ignis » accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël. » Distulerat ergo, ut prius faceret quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in Deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus, implerentur. Qui enim » Mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit, et » pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli dedit eis, » ut, « Panem Angelorum manducaret homo, » qui » Cibaria misit eis in abundantia, » ut satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quem manna significabat : qui vere cibus est Angelorum, quos Dei Verbum incorruptibiles incorruptibiliter pascit : quod ut manducaret homo, caro factum est, et habitavit in nobis³. Ipse enim panis per nubes evangelicas universo orbi pluitur; et apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus januis, non murmu-

¹ Idem versiculus 25 explicatur supra in Enarrat. Psalm. xxxiii, Serm. 1, n. 6. — ² Psal. lxxvii, 23-31. — ³ Joan. 1, 14.

ranti et tentanti Synagogæ, sed credenti et in illo spem ponenti Ecclesiæ prædicatur. Qui « Transtulit Austrum » de cœlo, et induxit in virtute sua Africum, et pluit » super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata : et ceciderunt in medio castrorum » eorum, circa tabernacula eorum : et manducaverunt, » et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis, » nec sunt privati a desiderio suo : » potest et non tentantium, sed credentium parvulam fidem, carne editis vocum signis et per aërem transcurrentibus, tanquam volatilibus pascere : non tamen ab Aquilone venientibus, ubi frigus et caligo prævalent, id est, eloquentia quæ huic sæculo placet; sed transferendo Austrum de cœlo. Quo, nisi ad terras? Ut qui in fide sunt parvuli, audiendo terrestria nutriantur ad capienda cœlestia. « Si enim terrestria, inquit, dixi vobis, et non creditis; quomodo » si cœlestia dixerò vobis, credetis¹? » Translatus enim erat ille de cœlo quodam modo, ubi mente excesserat Deo; ut temperans eis esset quibus dicebat : « Non potui » vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus². » Ibi enim audierat ineffabilia verba³, quæ in terra illi non licebat loqui per verba sonantia, quasi per volatilia pennata; et inducendo in virtute sua Africum, hoc est, per ventos meridianos ferventes et lucentes prædicantium spiritus; et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Africus quod habet ex Deo. Venient autem ultro isti venti ad homines, et apportant eis verba divinitus missa; ut in suis sedibus et circa tabernacula sua colligant ejusmodi volatilia, et adoret unusquisque Dominum de loco suo, omnes insularum gentium⁴.

XVIII. Sed infidelibus tanquam pravæ et amaricanti

¹ Joan. iii, 12. — ² I Cor. iii, 1. — ³ 2 Cor. xii, 4. — ⁴ Sophon. ii, 11.

generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, « Ira » Dei ascendit in eos, et occidit in plurimis eorum; » hoc est plurimos eorum, vel sicut nonnulli codices habent: « Pingues eorum. » Quod quidem in græcis quos habuimus non invenimus. Sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt « Pingues eorum, » nisi superbia prævalentes, de quibus dicitur: « Prodiēt quasi ex adipe ini- » quitas eorum¹? Et electos Israël impedivit. » Erant illic etiam electi, quorum fidei non contemperabatur generatio prava et amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodesse, quibus paterno se affectu consulere cupiebant. Quibus enim Deus irascitur, quid misericordia confertur humana? An potius simul cum eis compeditos etiam electos intelligi voluit; ut qui mente et vita discernebantur, ad exemplum non justitiæ tantum, sed etiam patientiæ, cum illis molestias sustinerent? Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captivos ductos esse didicimus, quoniam in græcis codicibus non ἐνεπέδισεν, quod est « Impedivit; » sed συνεπέδισεν legimus, quod est potius, « Compedit. »

XIX. Sed generatio prava et amaricans, « In omnibus » his peccaverunt adhuc, et non crediderunt in mirabilibus ejus. Et defecerunt in vanitate dies eorum². » Cum possent, si crederent, dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est: « Anni tui non deficient³. De- » fecerunt ergo in vanitate dies eorum, et anni eorum » cum festinatione. » Festinatur quippe tota vita mortali- » um, et quæ videtur prolixior, vapor est aliquanto diuturnior.

XX. Verumtamen « Cum occideret eos, quærebant » eum: » non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quærebant ergo eum, non utique

¹ Psal. LXXII, 7. — ² Id. LXXVII, 32, 33. — ³ Id. ci, 28.

ii quos occiderat, sed qui exemplo eorum occidi timebant, sic autem de illis Scriptura locuta est tanquam hi Deum quærent qui occidebantur; quia unus populus erat, et tanquam de uno corpore dicitur. « Et revertentur, et diluculo veniebant ad Deum. Et rememorati » sunt, quia Deus adjutor eorum est, et Deus excelsus » redemptor eorum est¹. » Sed hoc totum propter acquiranda, temporalia bona, et vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum, sed illa quærebant, eo modo timore servili, non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur: hoc enim colitur quod diligitur. Unde quia Deus rebus omnibus major et melior invenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur.

XXI. Denique hic sequentia videamus: « Et dilexerunt » eum, inquit, in ore suo, et in lingua sua mentiti sunt ei. » Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles » habiti sunt in testamento ejus². » Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inveniebat, cui secreta hominum nuda sunt, et sine ullo obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum Deo est, quando propter Deum quærit Deum. Unam quippe concupivit a Domino, hanc requiret, ut inhabitet in domo Domini semper, et contempletur ejus delectationem³. Cui dicit cor fidelium: Saturabor, non ollis carniū Ægyptiorum, nec melonibus et peponibus, et allio et cepis, quæ generatio prava et amaricans etiam pani cœlesti præferabat⁴, nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis; sed, « Saturabor, cum manifestabitur gloria tua⁵. » Hæc est enim hæreditas Novi Testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt; cujus tamen fides etiam tunc quando

¹ Psal. LXXVII, 34, 35. — ² Ibid. 36, 37. — ³ Id. xxvi, 4. — ⁴ Exod. xvi, 3. — ⁵ Psal. xvi, 15.

velabatur erat in electis, et nunc quando jam revelata est, non est in multis vocatis. « Multi enim sunt vocati, pauci » autem electi¹. » Talis ergo erat generatio prava et amaricans, etiam cum Deum quærere videretur, diligens in ore et in lingua mentiens; in corde autem non recta cum Deo, ubi ea potius diligebat, propter quæ Dei adjutorium requirebat.

XXII. « Ipse autem est misericors, et propitius fiet » peccatis eorum, et non disperdet eos: et abundabit » ut avertat iram suam, et accendet omnem iram suam. » Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens et » non revertens². » In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de divina misericordia pollicentur, etiam si tales esse perstiterint, qualis generatio ista describitur, « Prava et amaricans, quæ cor non direxit suum, » et non est creditus cum Deo spiritus ejus: » quibus consentire non expedit. Si enim, ut secundum ipsos loquar, Deus fortasse non perdet nec malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, ubi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant utique et volunt, quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam Deum esse mendacem. Sed cum ipsi cum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba divinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio prava blanditur, non ea depravet, sicut cor suum: quia et illo depravato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi possunt quod in Evangelio scriptum est: « Ut sitis sicut Pater vester qui in coelis est, qui » facit oriri solem suum super bonos et malos, et pluit » super justos et injustos³. » Quis enim non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? sed ante iudicium.

¹ Matth. xx, 16. — ² Psal. lxxvii, 38, 39. — ³ Matth. v, 45.

Sic ergo pepercit illi genti, ut non accenderet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finiendam: quod in verbis ejus et intercessione pro peccatis eorum Moysi servi ejus evidenter apparet, ubi Deus dicit: « Deleam » eos, et faciam te in gentem magnam¹: » ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quam ipsos; sciens apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleret ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum pepercerit, et adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, et servavit eam gentem, quousque se, Christum interficiendo, scelere omnium maximo colligarent: et quod ecs ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminavit, non utique delevit: sed manet idem populus prolis successione servatus, velut Caïn signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat². Ecce quemadmodum impletur quod dictum est: « Ipse autem est misericors, et propitius erit » peccatis eorum, et non perdet eos: et abundabit ut » avertat iram suam, et non accendet omnem iram suam. » Quia si omnis ira ejus, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita Deus cui cantatur misericordia et iudicium³: et in isto sæculo per misericordiam « Facit oriri solem suum super bonos » et malos, » et in fine sæculi per iudicium ab æterna luce sua separatos æternis tenebris punit malos.

XXIII. Deinde ne vim divinis verbis inferre videamur, et ubi dictum est: « Non perdet eos; » nos dicamus: Sed postea perdet eos: de hoc ipso præsentis Psalmo usitatissimam Scripturæ locutionem advertamus, unde ista quæstio multo diligentius veriusque solvatur. Certe de his ipsis loquens paulo post, cum commemorasset quæ propter eos Ægyptii perpassi fuerant, commemorans ultimam pla-

¹ Exod. xxxii, 10. — ² Gen. iv, 15. — ³ Psal. c, 1.